

پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی و سبک‌های هویت در دانش‌آموزان

فاطمه حسینی، اکبر ذوالفقاری^{۱*}

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۳/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۰۵

چکیده

مقدمه و هدف: عملکرد تحصیلی مطلوب نقش مهمی در موفقیت‌های آموزشی و شغلی دارد. لذا این پژوهش با هدف پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی و سبک‌های هویت در دانش‌آموزان انجام شد. **روش‌شناسی پژوهش:** پژوهش توصیفی-مقطعی و از نوع همبستگی بود. جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان مقطع متوسطه اول منطقه گله‌دار از شهرستان مهر (استان فارس) به تعداد ۲۰۱۶ نفر در سال ۱۴۰۲ بود. با روش نمونه‌گیری در دسترس و با توجه به فرمول تعیین حجم نمونه پلنت تعداد ۲۰۰ نفر انتخاب شد. گردآوری داده‌ها با پرسشنامه عملکرد تحصیلی (فام و تیلور، ۱۹۹۹)، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی (صادق‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷) و پرسشنامه سبک هویت (برزونسکی و همکاران، ۲۰۱۳) انجام شد. تحلیل داده‌ها با روش‌های آمار توصیفی، آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیره با نرم‌افزار آماری SPSS-۷26 انجام شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد بین اعتیاد به شبکه اجتماعی مجازی ($r = -0.438$ و $P < 0.022$) و سبک هویت اجتنابی ($r = -0.392$ و $P < 0.012$) با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، همبستگی معکوس و معنادار بود. همچنین همبستگی بین سبک هویت هنجاری ($r = 0.332$ و $P < 0.028$)، اطلاعاتی ($r = 0.472$ و $P < 0.017$) و متعهد ($r = 0.445$ و $P < 0.016$) به ترتیب با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مثبت و معنادار بود. تحلیل رگرسیون به روش ورود همزمان نیز نشان داد که متغیرهای پیش‌بین با هم توان تبیین ۲۹ درصد از واریانس نمره عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان را داشته‌اند. **نتیجه‌گیری:** با توجه به نتایج، ضرورت دارد شناسایی عوامل مؤثر در فرایندهای تحصیلی دانش‌آموزان به منظور ارتقاء عملکردهای آموزشی در دستور کار برنامه‌ریزان و محققان قرار گیرد.

کلید واژه‌ها: اعتیاد به شبکه اجتماعی مجازی، سبک هویت، عملکرد تحصیلی، دانش‌آموز.

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

^۲ استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران. ایمیل: akbarzolfaghari@pnu.ac.ir

مقدمه

مسائل تحصیلی، بخش عظیمی از فشارهای دوره نوجوانی را تشکیل می‌دهد و از آنجایی که دانش‌آموزان امیدها و سرمایه‌های آینده جامعه محسوب می‌شوند، نقش بی‌بدیل این قشر مهم در روند رشد، توسعه و تعالی کشور بر هیچکس پوشیده نیست (رضوانی و همکاران، ۱۴۰۲). در این بین از اهداف تعلیم و تربیت، بهبود و توسعه عملکرد تحصیلی فراگیران و از مهم‌ترین شاخص‌های اندازه‌گیری کیفیت آموزشی دانش‌آموزان محسوب می‌گردد (فالکون^۱ و همکاران، ۲۰۲۳). عملکرد تحصیلی به معنای توانایی برنامه‌ریزی، خودکارآمدی، انگیزش، استفاده از اهداف سودمند و انجام فعالیت‌های مربوط به مطالعه می‌باشد و از مهم‌ترین بازده‌های نظام آموزشی در نظر گرفته شده است (رودریگز-هرناندز^۲ و همکاران، ۲۰۲۰).

نتایج بررسی‌ها، شواهد و مستندات متعدد پژوهشی گواهی بر نقش مهم عملکرد تحصیلی در زندگی فراگیران دارد و نشان می‌دهد که عملکرد تحصیلی ضعیف می‌تواند زمینه‌ساز مشکلات متعدد روانی، رفتاری و خانوادگی در دانش‌آموزان گردد (یان^۳ و همکاران، ۲۰۲۳). دانش‌آموزان دارای عملکرد تحصیلی مناسب، مورد پذیرش همسالان، والدین و معلمان قرار می‌گیرند و از سلامت روانی-اجتماعی بالاتری برخوردارند. در سوی مقابل دانش‌آموزان دارای عملکرد تحصیلی نامناسب و ضعیف، احساس بی‌کفایتی و حقارت می‌کنند و این امر می‌تواند منجر به رفتارهای خودتخریبی و تکانه‌ای و ترک تحصیل گردد (باغدار سعیدآباد، ۱۴۰۰).

رهیافت‌ها و پیشنهادهای برگرفته از این مطالعات، بر ضرورت توجه به مقوله عملکرد تحصیلی صحنه گذاشته و این در حالی است که عملکرد تحصیلی می‌تواند تحت تأثیر عوامل متعددی قرار گیرد. در راستای شناسایی عوامل مؤثر بر فرایندهای تحصیلی دانش‌آموزان مروری بر پیشینه تحقیقاتی نشان می‌دهد، در حالی که کارشناسان آموزشی عملکرد تحصیلی نامطلوب را پایین بودن کیفیت در آموزش و پرورش می‌دانند، برخی دیگر جدا از این مسأله، ورود دانش‌آموزان به شبکه‌های اجتماعی مجازی را از عوامل مؤثر تلقی می‌کنند (ناظم‌بکایی و پوراابراهیم، ۱۴۰۲). در این زمینه نینگ و اینان^۴ (۲۰۲۳) بیان می‌دارند از جمله عواملی که می‌تواند فرایندهای آموزشی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار دهد اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی وابسته به آن است. وابستگی و اعتیاد به

1. Falcon et al

2. Rodríguez-Hernández

3. Yan et al

4. Ning & Inan

شبکه‌های اجتماعی مجازی در واقع یک اختلال کنترل تکانه تلقی می‌گردد که به صورت استفاده بیش از حد از فضای مجازی مشخص می‌شود و با اختلال عملکردی در سطح بالا همراه است (کالام^۱ و همکاران، ۲۰۲۳). پژوهش نشان داده است دانش‌آموزانی که بیش از اندازه از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند در مقایسه با همتایان خود، اهمالکاری و هیجانات منفی تحصیلی بیشتری را متحمل می‌شوند که این امر بازده تحصیلی آنان را تهدید می‌کند (علیزاده و همکارا، ۱۴۰۱).

در بسط عوامل مؤثر بر فرایندهای آموزشی و عملکردهای تحصیلی دانش‌آموزان، یکی دیگر از مؤلفه‌های شناخته شده که ویژگی روانشناختی اصلی این قشر نیز محسوب می‌گردد، سبک‌های هویت^۲ است (ماتسچکه^۳ و همکاران، ۲۰۲۳). در حقیقت هویت یک برداشت از جهان فیزیکی و اجتماعی-رشدی می‌باشد که در تمام طول زندگی ادامه دارد، اما به سبب زاینده‌گی، خلاقیت و نیاز به استقلال در دوره نوجوانی از اهمیت بسیاری برخوردار است (یوخیمنکو-لسکوارت^۴؛ ۲۰۲۲). چنانچه فرایند هویت‌یابی مختل شود، نوجوانان دچار بحران هویت یا آشفتگی نقش اجتماعی خود خواهند شد و مشخص شده است که سبک هویت سردرگم/اجتنالی با انتظارات منفی درباره موفقیت و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و سبک ای هویتی اطلاعاتی و هنجاری با انتظارات مثبت درباره موفقیت و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت دارند (حیدری، ۱۴۰۲).

با توجه به اینکه امروزه دانش‌آموزان در محیط‌های آموزشی با مطالبات، موانع، فشارها و چالش‌های مختلفی از قبیل نمرات پایین، دروس سخت و مشکلات محیط‌های آموزشی مواجه‌اند و علاوه بر این تغییرات شناختی و اجتماعی سریعی که در دوره نوجوانی اتفاق می‌افتد، محققان مطمئن‌ترین راه پیشگیری از این آسیب‌ها و توانمندسازی دانش‌آموزان در فرایندهای تحصیلی را در شناخت عوامل تأثیرگذار بر عملکردهای تحصیلی می‌دانند. در نتیجه شناخت عواملی که می‌توانند عملکرد تحصیلی را پیش‌بینی کنند اهمیت ویژه‌ای دارد و این مسأله به شناسایی دانش‌آموزانی که مستعد عملکرد تحصیلی پایین‌تر هستند، کمک کرده و باعث می‌شود فراگیران به‌عنوان گروهی برای مداخلات پیشگیرانه از عملکردهای تحصیلی ضعیف در نظر گرفته شوند. با در نظر گرفتن آنچه بیان شد و همچنین خلاء تحقیقاتی، مطالعه حاضر با هدف پیش‌بینی عملکرد تحصیلی براساس اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی و سبک‌های هویت در دانش‌آموزان انجام شد.

1. Kalam

2. identity

3. Matschke

4. Yukhymenko-Lescroart

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش توصیفی-مقطعی و از نوع مطالعات همبستگی بود. جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان مقطع متوسطه اول منطقه گله‌دار واقع در شهرستان مهر استان فارس به تعداد ۲۰۱۶ نفر بود که در سال تحصیلی ۱۴۰۲ مشغول به تحصیل بودند. با روش نمونه‌گیری غیرتصادفی در دسترس (داوطلبانه) و بر طبق فرمول $n=50+8m$ از تاباجنیک و همکاران (۲۰۰۷) حجم نمونه ۲۰۰ نفر انتخاب گردید. در این فرمول تعداد حجم نمونه با توجه به متغیرهای پیش‌بین پژوهش برآورد می‌گردد که منظور از m ، همان متغیرهای پیش‌بین است. اما با احتمال مخدوش شدن برخی از پرسشنامه‌ها و به منظور تعمیم‌دهی بیشتر نتایج، در مجموع تعداد نمونه پژوهش حاضر ۲۰۰ نفر بود. در پژوهش حاضر جهت گردآوری اطلاعات از آزمودنی‌ها، از ابزارهای خودگزارشی (پرسشنامه) استفاده شد که در ادامه به توضیح هر یک از این ابزارها پرداخته شده است:

الف- پرسشنامه عملکرد تحصیلی^۱: این پرسشنامه توسط فام و تیلور (۱۹۹۹) تهیه شد و ۴۸ سؤال و پنج مؤلفه خودکارآمدی (سوالات ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶)، تأثیرات هیجانی (سوالات ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹)، فقدان کنترل پیامد (سوالات ۵، ۶، ۳۷، ۳۸)، برنامه‌ریزی (سوالات ۱، ۲، ۳، ۴، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۴۰، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۸) و انگیزش (سوالات ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۴۱، ۴۲، ۴۷) دارد. نمره‌گذاری براساس طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از هیچ (۱ نمره) تا خیلی زیاد (۵ نمره) می‌باشد. حداقل نمره ۴۸ و حداکثر نمره ۲۴۰ می‌باشد. نمرات بالاتر بیانگر عملکرد تحصیلی بهتر است. نمره کمتر از ۱۲۰ عملکرد تحصیلی ضعیف، نمره ۱۲۱ تا ۱۷۴ عملکرد تحصیلی متوسط و نمره ۱۷۵ عملکرد تحصیلی قوی را نشان می‌دهد. سازندگان پرسشنامه پایایی ابزار را با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۰ گزارش کردند (فام و تیلور، ۱۹۹۹). در تاج (۱۳۸۳) روایی پرسشنامه را به روش تحلیل عاملی ۰/۸۱ و پایایی را به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۴ گزارش نمود. در دیگر مطالعه داخل کشور پایایی کل پرسشنامه با آلفای کرونباخ ۰/۹۰ بدست آمد (صفری و همکاران، ۱۴۰۱). پایایی در پژوهش حاضر با آلفای کرونباخ ۰/۸۴ بدست آمد.

ب- پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی^۲: این پرسشنامه توسط صادق‌زاده و همکاران (۱۳۹۷) ساخته شد. مزیت این پرسشنامه نسبت به سایر پرسشنامه‌هایی که میزان اعتیاد به شبکه‌های مجازی را مورد ارزیابی قرار می‌دهند این است که پرسشنامه مذکور متناسب با فرهنگ و جامعه

^۱. Educational Performance Test

^۲. Addiction to Questionnaire Based on Social Networks

نوجوانان ایرانی طراحی شده است. این پرسشنامه دارای ۳۱ سؤال بوده و پرسشنامه‌ای تک عاملی است. نحوه پاسخ‌دهی به سؤالات پرسشنامه براساس طیف لیکرت ۴ درجه‌ای می‌باشد. بدین صورت که به ترتیب به گزینه کاملاً مخالفم (۱ نمره)، مخالفم (۲ نمره)، موافقم (۳ نمره) و کاملاً موافقم (۴ نمره) تعلق می‌گیرد. برای محاسبه امتیاز کلی پرسشنامه، نمره همه گویه‌های پرسشنامه را با هم جمع می‌شوند. دامنه امتیاز این پرسشنامه بین ۳۱ تا ۱۲۴ خواهد بود. هر چه امتیاز حاصل شده از این پرسشنامه بیشتر باشد، نشان دهنده میزان بیشتر اعتیاد به شبکه‌های مجازی در نوجوانان خواهد بود و بالعکس. در پژوهش صادق‌زاده و همکاران (۱۳۹۷) روایی محتوایی و صوری و ملاکی پرسشنامه مناسب ارزیابی شد و پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۲ گزارش شد. پایایی در پژوهش حاضر با آلفای کرونباخ ۰/۷۴ بدست آمد.

ج- پرسشنامه سبک هویت: این پرسشنامه توسط برزونسکی و همکاران (۲۰۱۳) تدوین شد ۴۰ سؤال و ۴ زیرمقیاس هویت اطلاعاتی با سؤالات (۲، ۵، ۶، ۱۶، ۱۸، ۲۵، ۲۶، ۳۰، ۳۳، ۳۵، ۳۷)، هویت هنجاری با سؤالات (۴، ۱۰، ۱۹، ۲۱، ۲۳، ۲۸، ۳۲، ۳۴، ۴۰)، هویت سردرگم/اجتنابی با سؤالات (۳، ۸، ۱۳، ۱۷، ۲۴، ۲۷، ۲۹، ۳۱، ۳۶، ۳۸) و تعهد هویت با سؤالات (۱، ۷، ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۵، ۲۰، ۲۲، ۳۹) را مورد سنجش قرار می‌دهد. آزمودنی بر اساس طیف لیکرت ۵ درجه‌ای (کاملاً مخالفم=۱ نمره تا کاملاً موافقم=۵ نمره) به سؤالات پاسخ می‌دهد. در این پرسشنامه سؤالات ۹، ۱۲، ۱۵ و ۳۹ به شیوه معکوس نمره‌گذاری می‌گردد. روایی همگرایی پرسشنامه توسط سازندگان آن بررسی و ضریب همبستگی این ابزار با مقیاس عزت نفس روزنبرگ در دامنه‌ای بین ۰/۳۰ تا ۰/۳۸ بدست آمد که نشان دهنده روایی همگرا و واگرایی پرسشنامه است (برزونسکی و همکاران، ۲۰۱۳). در داخل کشور ضریب آلفای کرونباخ برای سبک هویت اطلاعاتی ۰/۸۵، سبک هویت هنجاری ۰/۸۴، سبک هویت سردرگم/اجتنابی ۰/۸۰ و تعهد هویت ۰/۸۹ بدست آمد که نشان دهنده پایایی مطلوب و مناسب پرسشنامه دارد (گراوند، ۱۴۰۱). پایایی در پژوهش حاضر با آلفای کرونباخ برای سبک هویت اطلاعاتی ۰/۸۰، هویت هنجاری ۰/۷۸، هویت سردرگم/اجتنابی ۰/۷۸ و تعهد هویت ۰/۸۳ بدست آمد. برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندمتغیره) با کمک نرم افزار آماری SPSS نسخه ۲۶ استفاده شد.

1. Revised Identity Style Inventory (RISI)

یافته‌ها

جدول ۱: اطلاعات جمعیت شناختی در افراد نمونه

متغیر	تعداد	درصد
سن	۱۴ سال	۳۸ نفر
	۱۵ سال	۷۴ نفر
	۱۶ سال	۸۸ نفر
پایه تحصیلی	کلاس هفتم	۴۲ نفر
	کلاس هشتم	۶۷ نفر
	کلاس نهم	۹۱ نفر
جنسیت	دختر	۱۱۶ نفر
	پسر	۸۴ نفر

در جدول شماره ۱ اطلاعات جمعیت شناختی افراد نمونه ارائه شده است. با توجه به نتایج جدول مشاهده می‌شود که بیشتر آزمودنی‌ها از لحاظ سن ۱۶ سال داشتند. اطلاعات مندرج در جدول در خصوص پایه تحصیلی نشان داد که ۴۵ درصد (۹۱ نفر) در کلاس نهم، ۳۴ درصد (۶۷ نفر) در کلاس هشتم و ۲۱ درصد (۴۲ نفر) در کلاس هفتم مشغول به تحصیل بوده‌اند. در نهایت اطلاعات مربوط به جنسیت نشان داد که ۵۸ درصد (۱۱۶ نفر) از افراد نمونه دختر و ۴۲ درصد (۸۴ نفر) پسر بوده‌اند.

جدول ۲: میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمرات اکتسابی در متغیرهای پژوهش

متغیر پژوهش	حداقل نمره	حداکثر نمره	M	SD	ضریب همبستگی ۲ با عملکرد تحصیلی
عملکرد تحصیلی	۸۷	۱۵۸	۱۳۷/۴۳	۱۴/۴۵	-
اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی	۳۴	۹۲	۴۵/۲۸	۱۰/۴۸	-۰/۴۳۸**
هویت هنجاری	۱۶	۴۵	۲۷/۸۱	۶/۷۶	۰/۳۳۲**
هویت اطلاعاتی	۱۱	۴۲	۲۶/۶۰	۸/۵۶	۰/۴۷۲**
هویت اجتنابی	۱۲	۴۰	۱۹/۷۶	۷/۵۸	-۰/۳۹۲**
هویت متعهد	۱۲	۳۹	۲۵/۳۴	۶/۴۸	۰/۴۴۵**

در جدول شماره ۲ میانگین، انحراف معیار و حداقل و حداکثر نمره اکتسابی متغیرها ارائه شده است. با توجه به نتایج میانگین نمره عملکرد تحصیلی ۱۳۷/۴۳ و اعتیاد به شبکه‌های مجازی ۴۵/۲۸ بدست آمد. همچنین میانگین سبک هویت هنجاری ۲۷/۸۱، اطلاعاتی ۲۶/۶۰، اجتنابی ۱۹/۷۶ و هویت متعهد ۲۵/۳۴ می‌باشد. نتایج ضریب همبستگی پیرسون نیز نشان داد بین نمره کل اعتیاد به شبکه مجازی ($r = -0/438$) و سبک هویت اجتنابی ($r = -0/392$) و $P < 0/012$ به ترتیب با

عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، همبستگی معکوس و معنادار بوده است. همبستگی بین سایر سبک‌های هویتی شامل هویت هنجاری ($r=0/332$ و $P<0/028$)، اطلاعاتی ($r=0/472$ و $P<0/017$) و هویت متعهد ($r=0/445$ و $P<0/016$) با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مثبت و معنادار بود.

جدول ۳: نتایج آزمون کجی و کشیدگی برای بررسی نرمال بودن توزیع نمرات

کشیدگی		کجی		متغیر پژوهش
خطای استاندارد	آماره	خطای استاندارد	آماره	
۰/۳۴۲	۲/۴۹۷	۰/۱۷۲	۱/۵۶۷	اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی
۰/۳۴۲	-۰/۶۸۸	۰/۱۷۲	-۰/۱۰۸	هویت هنجاری
۰/۳۴۲	-۰/۸۲۰	۰/۱۷۲	۰/۱۴۸	هویت اطلاعاتی
۰/۳۴۲	۰/۳۰۶	۰/۱۷۲	۱/۲۳۰	هویت اجتنابی
۰/۳۴۲	-۱/۰۹۹	۰/۱۷۲	-۰/۱۳۱	هویت متعهد
۰/۳۴۲	۱/۷۱۰	۰/۱۷۲	-۱/۲۹۷	عملکرد تحصیلی

در جدول شماره ۳ نتایج پیش‌فرض‌های آماری قابل مشاهده است. همان‌طور که نتایج ارائه شده در جدول نشان می‌دهد، براساس نتایج مقدار چولگی و کشیدگی متغیرهای پژوهش در بازه (۲-) تا (۲+) قرار دارد. بنابراین، توزیع تمامی متغیرهای پژوهش نرمال است. همچنین نتایج آزمون دوربین-واتسون برای بررسی استقلال خطاها و ضرایب تحمل و تورم واریانس برای بررسی عدم همخطی چندگانه انجام و مورد تأیید قرار گرفتند. بر این اساس می‌توان از آزمون‌های پارامتریک ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیره استفاده نمود و نتایج آن قابل اطمینان است.

جدول ۴: ضرایب رگرسیون عملکرد تحصیلی براساس اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی

p	t	ضرایب غیراستاندارد		متغیر پیش‌بین
		ضرایب استاندارد	B خطای استاندارد	
۰/۰۳۸	۴۰/۳۳۲	-	۴/۰۸۷	ثابت (Constant)
۰/۰۲۹	-۶/۸۸۵	-۰/۴۳۹	۰/۰۸۸	اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی

$$R^2=0/189; F=47/402 \text{ تعدیل شده}; R^2=0/193; \beta=0/439$$

در جدول شماره ۴ ضرایب رگرسیون متغیرهای پژوهش ارائه شده است. براساس ضریب تعیین تعدیل شده ۱۹/۳ درصد از واریانس عملکرد تحصیلی در افراد نمونه براساس اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی تبیین شد. در نهایت جدول شماره ۴ ضرایب استاندارد و غیراستاندارد رگرسیون به روش همزمان نشان داد اعتیاد اینترنتی ($P<0/05$ و $\beta=0/439$) می‌تواند تغییرات مربوط به عملکرد تحصیلی در افراد نمونه را پیش‌بینی کند.

جدول ۵: ضرایب رگرسیون عملکرد تحصیلی براساس سبک هویت

p	t	ضرایب استاندارد		متغیر پیش بین
		β	B	
۰/۰۳۱	۱۵/۱۸۶	-	۴/۶۶۴	ثابت (Constant)
۰/۰۱۴	۲/۹۴۷	۰/۱۸۳	۰/۱۳۳	هویت هنجاری
۰/۰۱۲	۵/۹۲۲	۰/۳۴۱	۰/۰۹۶	هویت اطلاعاتی
۰/۰۲۶	-۲/۲۴۰	-۰/۱۴۶	۰/۱۲۳	هویت اجتنابی
۰/۰۱۳	۵/۶۸۶	۰/۳۲۱	۰/۱۰۹	هویت متعهد

$$R=۰/۶۴۹ ; R^2=۰/۴۲۱ \text{ تعدیل شده؛ } R^2=۰/۴۰۹ ; F=۳۵/۴۳۰$$

در جدول شماره ۵ ضرایب رگرسیون متغیرهای پژوهش ارائه شده است براساس ضریب تعیین تعدیل شده ۴۲/۱ درصد از واریانس عملکرد تحصیلی در افراد نمونه براساس سبک هویت تبیین شد. در نهایت جدول شماره ۵ ضرایب استاندارد و غیراستاندارد رگرسیون به روش همزمان نشان داد هویت هنجاری ($P < ۰/۰۵$ و $\beta = ۰/۱۸۳$)، هویت اطلاعاتی ($P < ۰/۰۵$ و $\beta = ۰/۳۴۱$)، هویت اجتنابی ($P < ۰/۰۵$) و هویت متعهد ($P < ۰/۰۵$ و $\beta = -۰/۱۴۶$) می‌توانند تغییرات مربوط به عملکرد تحصیلی در افراد نمونه را پیش‌بینی کنند.

جدول ۶: ضرایب رگرسیون چندمتغیره بین متغیرهای پژوهش

p	t	مقدار R^2	مقدار ثابت	بتای استاندارد	متغیر پیش‌بین	متغیر ملاک
۰/۰۲۷	-۳/۰۱۶			۰/۱۹۶	اعتیاد اینترنتی	عملکرد تحصیلی
۰/۰۱۲	۱/۰۳۴			۰/۲۰۳	هویت هنجاری	
۰/۰۱۹	۴/۶۰۳	۰/۲۹۷	۴۵/۹۳۸	۰/۲۵۳	هویت اطلاعاتی	
۰/۰۱۶	-۰/۶۲۵			۰/۱۸۳	هویت اجتنابی	
۰/۰۱۴	۴/۸۵۷			۰/۲۶۵	هویت متعهد	

تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش با روش رگرسیون چندمتغیره ورود همزمان که نتایج آن در جدول شماره ۶ ارائه شده است، نشان می‌دهد که متغیرهای پیش‌بین (سبک هویت - اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی) توان تبیین نمره متغیر ملاک (عملکرد تحصیلی) را در افراد نمونه داشته‌اند. همچنین، نتایج جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که متغیرهای پیش‌بین با هم توان تبیین ۲۹ درصد از واریانس نمره عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را داشته‌اند. بنابراین فرضیه کلی پژوهش حاضر تأیید می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف پیش‌بینی عملکرد تحصیلی براساس اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی و سبک‌های هویت در دانش‌آموزان انجام شد. یافته‌ی نخست پژوهش با آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که اعتیاد به شبکه اجتماعی مجازی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان همبستگی مثبت و معناداری داشته است. همچنین، تحلیل رگرسیون نشان داد اعتیاد به شبکه اجتماعی مجازی توان تبیین تغییرات نمره عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را داشته است. این یافته در راستا با یافته برخی از مطالعات پیشین مانند ناظم بکایی و پورابراهیم (۱۴۰۲)، شمس‌زاده و همکاران (۱۴۰۰)، نینگ و اینان (۲۰۲۳)، کالام و همکاران (۲۰۲۳)، بردیدا و گراند (۲۰۲۳) و کاراتیکیوت و کاراتیکیوت (۲۰۲۳) بود.

در تبیین این یافته می‌توان گفت، امروزه افت تحصیلی نه فقط یک مشکل آموزشی که یک مشکل اجتماعی نیز محسوب می‌شود. شکست تحصیلی حتی به صورت جزئی قاعدتاً هیچ دلیلی ندارد اما علت دارد. از آن‌جا که شکست تحصیلی به یک باره ظاهر نمی‌گردد بلکه مجموعه‌ای از شکست‌های کوچک است که باید آن‌ها را در خلال فعالیت‌های روزمره جستجو کرد و نیز از آن‌جا که بهترین ساعات آموزشی دانش‌آموزان در مدرسه سپری می‌گردد، بنابراین مدرسه می‌تواند عامل اصلی و تعیین کننده در بروز شکست باشد و عوامل دیگر بیشتر تقویت کننده است. از طرفی، اعتیاد به اینترنت و فضای مجازی موجب اختلال در زندگی فرد، کاهش مهارت‌های اجتماعی و یا انزوای اجتماعی می‌گردد. استفاده زیاد و بدون برنامه از اینترنت به ویژه استفاده‌های غیراجتماعی از آن مانند وب گردی و صرف زمان زیاد در آن، با کاهش فعالیت‌های اجتماعی افراد از جمله مهارت‌های همکاری، کیفیت خواب پایین، اشکال در توجه و تمرکز، افزایش تنش و احساس خشم همراه است. چنین افرادی از شرکت در فعالیت‌های گروهی و تعامل سازنده با مدرسه و همسالان سرباز زده، از همکاری و همراهی لازم با دانش‌آموزان همدوره خود اجتناب می‌ورزند و همچنین، به سمت الگوگیری از افرادی غیر از افراد محیط مدرسه سوق می‌یابند. مجموعه این عوامل با افزایش تعلل‌ورزی تحصیلی و افزایش تجارب منفی هیجانی می‌تواند به شکل عملکرد تحصیلی پایین بروز یابد.

همچنین، در تبیین می‌توان به نظر گرینفیلد (۲۰۰۰) استناد نمود. به باور وی استفاده بیش از حد از اینترنت برای نوجوانان این خطر بالقوه را دارد که کار با اینترنت جایگزین تمام فعالیت‌های روزمره آنان از جمله درس خواندن، زمان انجام دادن تکالیف و زمان استراحت آنان شود و امکان افت تحصیلی

1. Berdida & Grande

2. Caratiquit & Caratiquit

و آموزشی را به وجود می‌آورد. همچنان که همسو با این دیدگاه، مطالعات پیشین نشان داده‌اند مقدار زمان صرف شده در اینترنت توسط افراد نوجوان و جوان به‌طور قابل توجهی با افزایش مشکلات توجه، اختلال در سبک زندگی سالم و در نتیجه کارکردهای اجتماعی و تحصیلی نامطلوب همراه می‌شود. در همین زمینه برخی مطالعات نیز نشان می‌دهند که استفاده بیش از حد از اینترنت و امکانات مرتبط با آن با افزایش مشکلات خلقی و اضطرابی یا تشدید احساس تنهایی و اضطراب اجتماعی همراه شده و به‌زعم محقق همین افزایش یا تشدید تجارب خلقی و اضطرابی منفی می‌تواند با ایجاد اختلال در باورهای مثبت نسبت به توانایی‌های تحصیلی و افزایش تنش و اختلال در تمرکز منجر به اجتناب از مدرسه و تعلل‌ورزی در انجام تکالیف و در نهایت عملکرد تحصیلی ضعیف منجر و همراه شود.

یافته دیگر مطالعه نشان داد هر یک از سبک‌های هویتی هنجاری، اطلاعاتی و متعهد با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان همبستگی مثبت و معناداری دارد. این رابطه بین هویت اجتنابی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان نیز معکوس و معنادار بود. همچنین، تحلیل رگرسیون نشان داد که سبک‌های هویتی توان تبیین تغییرات نمره عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را داشته‌اند. این یافته همسو با نتایج برخی از مطالعات پیشین مانند حیدری (۱۴۰۲)، عظیم پور و همکاران (۱۳۹۹)، خوشرو و همکاران (۱۳۹۹)، ماتسچکه و همکاران (۲۰۲۳) و یوخیمنکو-لسکوآرت (۲۰۲۲) و نواجها (۲۰۲۱) بود.

در تبیین یافته فوق می‌توان گفت افراد با سبک هویت اطلاعاتی، فعالانه به جستجوی اطلاعات می‌پردازند و روش مقابله مسأله‌مدار و متمرکز بر مسأله دارند. این دسته از دانش‌آموزان در ایجاد اهداف آموزشی فعال هستند و پشتکار تحصیلی بالایی از خود به نمایش می‌گذارند و در محیط تحصیلی از خودمختاری و خودکارآمدی بالایی نسبت به همسالان خود برخوردار هستند. همچنین، نتایج پژوهش در مورد رابطه بین سبک هویت هنجاری با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، مثبت و معنادار بود. براساس تحقیقات برزونسکی (۲۰۰۳) افراد برخوردار از سبک هویت اطلاعاتی به دلیل توانایی بسیار بالایی که در برقراری روابط محبت‌آمیز با دیگران دارند، کمتر دچار اندوه و احساس تنهایی می‌شوند، همچنین، این افراد بدلیل اطلاعات فراوانی که در زمینه‌های مختلف دارند، دچار اضطراب و افسردگی شدید یا بیماری‌های جسمی نمی‌شوند، که این امر به نحوی با نتایج حاصل از تحقیق حاضر همخوانی دارد.

همچنین می‌توان گفت افراد دارای هویت هنجاری و اطلاعاتی بدلیل برخورداری از تعهد بالا کمتر به سمت کارهای ریسک‌آمیز که باعث ایجاد خلل در سازگاری و فرایند تمرکز و یادگیری می‌شوند، روی می‌آورند و قادر هستند که خود را با شرایط سازگار کنند. در واقع باید افزود که رابطه سبک‌های

1. Nawajha

هویت اطلاعاتی و هنجاری با سازگاری مناسب به این دلیل است که این افراد بدلیل طی کردن فرایند اکتشاف از خطرها آگاه شده و می‌توانند خود را با شرایط و دشواری‌های محیط که برایشان پیش می‌آید، همخوان سازند. همین سازش‌پذیری بنا به نظر کسانی چون پیازه عاملی تعیین‌کننده در رشد شناختی و فرایندهای یادگیری می‌باشد و از این جهت می‌تواند با عملکرد تحصیلی همراه گردد. بین سبک اجتنابی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان نیز همبستگی منفی و معناداری به‌دست آمد. در تبیین می‌توان گفت به نظر می‌رسد الگوی هویتی سردرگم/اجتنابی با انواع مختلف آسیب روانی از جمله اختلالات خلقی و اضطرابی همبسته بوده و مواردی چون عزت نفس پایین و فقدان خودتنظیمی از ویژگی‌های رایج این افراد باشد. بی‌ثباتی هیجانی و بلاتکلیفی و رها کردن ناتمام تکالیف از دیگر ویژگی‌های این عده است. این ویژگی‌ها دانش‌آموزان را بیشتر از امور تحصیلی بازداشته و مانع پیشرفت تحصیلی آنان می‌شود. در عین حال برزونسکی (۲۰۰۳) معتقد است تعهد به‌عنوان تابعی از سبک هویت، نقش مهمی در تمایز سبک‌های پردازش هویت دارد. در دیدگاه وی، تعهد، چارچوب ارجاعی هدفمند و جهت‌داری است که به عنوان منبعی برای مهار، ارزیابی و نظم‌دهی رفتار و بازخوردها عمل می‌کند، بنابراین، تعهد موجب احساس هدفمندی در افراد می‌شود. از این جهت می‌توان گفت برخورداری از هویت متعهد نقشی مثبت و تعیین‌کننده در رشد عملکردهای مثبت تحصیلی می‌تواند برعهده داشته باشد و این امر چندان دور از انتظار نمی‌تواند باشد، همچنان که ماتسچکه و همکاران (۲۰۲۳) در مطالعه خود به نقش مثبت و معنادار سبک هویت متعهد بر عملکردهای تحصیلی اشاره داشته‌اند. این مطالعه به مانند سایر مطالعات حوزه علوم انسانی با محدودیت‌های مواجه بود. بررسی نمونه در این مطالعه محدود به دانش‌آموزان متوسطه اول منطقه گله‌دار از شهرستان مهر بود، لذا رعایت احتیاط در تعمیم یافته‌ها به سایر دانش‌آموزان و دیگر مقاطع تحصیلی الزامی است. همچنین برای گردآوری اطلاعات از ابزارهای کمی استفاده شد که این نوع گردآوری اطلاعات می‌تواند با سوگیری و کاهش دقت داده‌ها همراه باشد. پیشنهاد می‌شود که مطالعات طولی با حجم نمونه‌های بزرگ در سایر مناطق شهرستان مهر (استان فارس) و دیگر شهرهای ایران صورت گیرد تا با دقت بیشتری بتوان نتایج به دست آمده را به سایر جمعیت‌ها تعمیم داد. پژوهش‌های مشابه در مورد سایر مقاطع تحصیلی انجام شود تا تبیین بهتری از چنین موضوعاتی در مورد دانش‌آموزان صورت پذیرد. در نهایت پیشنهاد می‌گردد مدیران مدارس و خانواده‌ها نسبت به تبلیغات و معرفی مزایا و معایب استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و فرهنگ‌سازی استفاده از شبکه‌های اجتماعی و شناخت سبک‌های هویت تلاش کنند.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در مطالعه حاضر تمامی اصول اخلاق پژوهش از قبیل محرمانه ماندن اطلاعات، عدم هرگونه خطر جانی و مالی برای شرکت کنندگان و رضایت آگاهانه توسط پژوهشگران رعایت شد.

حامی مالی

این مقاله هیچ کمک مالی از سازمان‌های تأمین مالی دریافت نکرده و تمامی مراحل پژوهش با هزینه شخصی صورت گرفته است.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

تقدیر و تشکر

بدین وسیله پژوهشگران از تمامی دانش‌آموزان مشارکت کننده در پژوهش کمال تشکر و قدردانی به عمل می‌آید.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع فارسی

- باغدار سعدآباد، زهرا. (۱۴۰۰). آموزش و پرورش و دانش آموز: مروری بر عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی (پیشرفت و افت تحصیلی) دانش آموزان. فصلنامه رویکردهای پژوهشی در مدیریت و حسابداری، ۵(۶۰)، ۲۲۲-۲۱۳.
- حیدری، مریم. (۱۴۰۲). بررسی تبیین عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی و نقش مؤلفه‌های خانوادگی و رشدی-هویتی بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان. پنجمین همایش ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روانشناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم.
- خوشرو، طاهره السادات؛ بهرامی، سوسن و جعفری هرندی، رضا. (۱۳۹۹). بررسی سبک‌های شناختی و سبک‌های هویت در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دانش آموزان. سومین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، مشاوره و تعلیم و تربیت.
- رضوانی، اعظم السادات؛ باباخانی، فاطمه؛ حاجی زاده، مریم و پاکپور، سپیده. (۱۴۰۲). اهمیت آموزش ابتدایی در عملکرد تحصیلی دانش آموزان. مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، ۵۹(۲)، ۲۹۳-۲۷۹.
- شمس‌زاده، مرتضی؛ مزرچی، ناصر و شریفیان، پگاه. (۱۴۰۰). تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی موبایلی بر عملکرد تحصیلی. مجله علمی پژوهان، ۱۹(۴)، ۵۸-۵۲.
- صادق زاده، رقیه؛ احدی، حسن؛ درتاج، فریبرز و منشی، غلامرضا. (۱۳۹۷). ساخت و بررسی ویژگی‌های روانسنجی پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی در نوجوانان. فصلنامه مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی، ۸(۲۴)، ۲۶۴-۲۳۵.
- صفاریه، محدثه؛ رضایی، علی محمد؛ و محمدی‌فر، محمدعلی. (۱۴۰۱). روایی و پایایی پرسشنامه عملکرد تحصیلی. مجله توسعه آموزش جندی‌شاپور، ۱۳(ویژه نامه)، ۱۵-۵.
- عظیم پور، علیرضا؛ شاملی، لیلی؛ کریم زادگان، زهرا و عمادی، زهرا. (۱۳۹۹). پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دانشجویان تازه وارد براساس هوش، سبک‌های هویت، ابعاد سلامت روان و جنسیت. دوماهنامه راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، ۱۳(۲)، ۳۶-۲۵.

علیزاده، سهیلا؛ مصرآبادی، جواد؛ علیزاده، سارا و مشحونی، شبنم. (۱۴۰۱). بررسی مقایسه‌ای اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی موبایل و استرس تحصیلی در بین دانشجویان اهماالکار و غیراهمالکار. *مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۱۵(۶)، ۵۶۷-۵۵۶.

گراوند هوشنگ. (۱۴۰۱). مدلیابی ساختاری سبک‌های هویت با گرایش به رفتارهای پرخطر در دانشجویان: نقش واسطه‌ناگویی هیجانی. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۱۶(۶۶)، ۱۱۳-۱۴۴.

ناظم بکایی، زینب و پوراابراهیم، تقی. (۱۴۰۲). بررسی نقش فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان. *هفتمین کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین در حوزه مشاوره، علوم تربیتی و روانشناسی ایران*.

منابع انگلیسی:

- Berdida, D., & Grande, R. (2023). Nursing students' attention, motivation, and academic performance: A structural equation modeling approach. *Nurse Education in Practice*, 70, 103645.
- Berzonsky, M. D. (2003). Identity style and well-being: Does commitment matter?. *Identity*, 3(2), 131-142.
- Berzonsky, M. D., Soenens, B., Luyckx, K., Smits, I., Papini, D. R., & Goossens, L. (2013). Development and validation of the revised Identity Style Inventory (ISI-5): Factor structure, reliability, and validity. *Psychological assessment*, 25 (3), 877-893.
- Caratiquit, K. D., & Caratiquit, L. J. C. (2023). Influence of social media addiction on academic achievement in distance learning: Intervening role of academic procrastination. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 24(1), 1-19.
- Al-Jabri, J. B., & ... (2000). Teachers' communication: The role of emotional intensity in speech. *Teaching and Teacher Education*, 136, 104375.
- Greenfield, P. M. (2000). Three approaches to the psychology of culture: Where do they come from? Where can they go?. *Asian journal of social psychology*, 3(3), 223-240.
- Kalam, A., Goi, C. L., & Tiong, Y. Y. (2023). Student motivations for social media use and their effects on academic performance-a meditational approach in emerging market. *Interactive Technology and Smart Education*, 20(3), 313-334.
- Matschke, C., de Vreeze, J., & Cress, U. (2023). Social identities and the achievement gap: Incompatibility between social class background and

- student identity increases student disidentification, which decreases performance and leads to higher dropout rates. *British Journal of Social Psychology*, 62(1), 161-180.
- Nawajha, Z. A. H. E. (2021). The Predictive Ability of Identity Styles in Academic Integration among First Year University Students. *Alustath Journal for Human and Social Sciences*, 60(2), 25-36.
- Ning, W., & Inan, F. (2023). Impact of social media addiction on college students' academic performance. *Research on Technology in Education*, 1-16.
- Pham, L. B., & Taylor, S. E. (1999). From thought to action: Effects of process-versus outcome-based mental simulations on performance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(2), 250-260.
- Rodríguez-Hernández, C. F., Cascallar, E., & Kyndt, E. (2020). Socio-economic status and academic performance in higher education: A systematic review. *Educational Research Review*, 29, 100305.
- Yan, Z., Wang, X., Boud, D., & Lao, H. (2023). The effect of self-assessment on academic performance and the role of explicitness: a meta-analysis. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 48(1), 1-15.
- Yukhymenko-Lescroart, M. A. (2022). Sport-to-school spillover effects of passion for sport: The role of identity in academic performance. *Psychological Reports*, 125(3), 1469-1493.

Predicting Academic Performance Based on Addiction to Virtual Social Networks and Identity Styles in Students

Fatemeh Hasani¹, Akbar Zolfaghari² *

Abstract

Introduction and Goal: Academic performance plays an important role in educational and career success. Therefore, this research was conducted with the aim of predicting academic performance based on addiction to virtual social networks and identity styles in students.

Research Methodology: The research was descriptive-cross-sectional and correlational. The statistical population included all the students of the first secondary level of Galleh Dar region from Mehr city (Fars province) with the number of 2016 people in 2023. 200 people were selected with the available sampling method and according to the formula for determining the sample size of the plant. Collecting data with academic performance questionnaire (Pham and Taylor, 1999), addiction to virtual social networks (Sadeghzadeh et al., 2017) and identity style questionnaire (Berzonsky et al., 2013) was done. Data analysis was done with descriptive statistics, Pearson correlation test and multivariate regression with SPSS-v26 statistical software.

Findings: The findings showed that between virtual social network addiction ($r=-0.438$ and $P<0.022$) and avoidant identity style ($r=-0.392$ and $P<0.012$) with students' academic performance. The correlation was inverse and significant. Also, the correlation between normative identity style ($r=0.332$ and $P<0.028$), informative ($r=0.472$ and $P<0.017$) and committed ($r=0.445$ and $P<0.016$) According to the academic performance of the students, it was positive and significant. Regression analysis using the simultaneous entry method also showed that the predictor variables together explained 29% of the variance of students' academic performance scores.

Conclusion: According to the results, it is necessary to identify the effective factors in students' educational processes in order to improve the educational functions in the agenda of planners and researchers.

¹ Masters Student, Educational Psychology, Department of Educational Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran.

² Assistant Professor of Political Science-Development, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran.

Email: akbarzolfaghari@pnu.ac.ir

Keywords: Virtual Social Network Addiction, Identity Style, Academic Performance, Student.

